

Наливайко Лариса Романівна

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету,

Заслужений юрист України

Шевелуха Марія Олександрівна

студентка юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОСТУПУ ДО БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Становлення України як правової, соціальної держави потребує постійного удосконалення існуючих й створення нових механізмів, спрямованих на реалізацію та захист прав людини і громадянина. В цьому аспекті право на безоплатну правову допомогу є ключовим в системі реалізації прав людини. Забезпечення ефективного та надійного надання безоплатної юридичної допомоги в Україні знаходиться на шляху становлення та свого вдосконалення, що, безумовно, є пріоритетним завданням нашої держави. Саме тому розгляд питань надання безоплатної юридичної допомоги в механізмі захисту прав людини є одним з актуальних завдань як в теорії, так і на практиці.

Згідно з частиною першою ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. Однак слід зауважити, що з моменту закріплення у Конституції та деяких спеціальних законах України права осіб на безоплатну правову допомогу реалізація такого права в повному обсязі була неможливою через відсутність єдиної законодавчо визначеної політики у сфері надання правової допомоги коштом держави.

Звідси, прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [2] від 2 червня 2011 року дало змогу Україні отримати правову базу та інституціональний механізм для реалізації як закріпленого чинним законодавством права кожного на правову допомогу, зокрема у випадках, коли вона відповідно до Закону має надаватись безоплатно, так і зобов'язань за низкою міжнародних договорів, які містять положення щодо надання правової допомоги і учасником яких є Україна. Зокрема, це Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [3] та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. [4], які прямо чи опосередковано встановлюють зобов'язання для держав-учасниць надавати безоплатну та кваліфіковану правову допомогу малозабезпеченим особам при обвинува-

ченні їх у вчиненні кримінальних правопорушень [5, с. 5]. Отже, відповідні положення міжнародного права отримали законодавче закріплення в Основному Законі держави і виступають однією з важливих гарантій дотримання прав і свобод людини і громадянина. Так, у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно.

Як свідчить аналіз, безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою й повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [2]. Згідно із Законом України «Про безоплатну правову допомогу» вона може бути двох видів: первинною чи вторинною. Безоплатна первинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права й свободи, порядок їх реалізації, відновлення в разі їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Вона включає такі види правових послуг: 1) надання правової інформації; 2) надання консультацій і роз'яснень із правових питань; 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги й медіації [2]. В свою чергу, безоплатна вторинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає в створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Вона включає такі види правових послуг: 1) захист; 2) здійснення представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; 3) складення документів процесуального характеру [6, с. 55].

Право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з чинним законодавством мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України. Право на вторинну допомогу мають лише окремі категорії осіб, визначені законом, з урахуванням двох критеріїв – малозабезпеченості та належності до тих категорій осіб, для яких законами вже закріплено право на безоплатну правову допомогу [7, с. 280].

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. Так, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначається, що адвокати є суб'єктами надання безоплатної правової допомоги [8].

Отже, прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р. є позитивним у напрямі забезпечення права людини на захист. Однак із прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу» потребує удосконалення уся система захисту прав людини та громадянина в наданні такого права. З метою забезпечення ефективної розбудови системи безоплатної правової допомоги державою розроблено ряд програм, націлених на формування системи безоплатної правової допомоги. Так, при

Міністерстві юстиції України розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги в Україні на період до 2018 року».

Метою Концепції Державної цільової програми є визначення комплексу заходів організаційного та економічного характеру, покликаних забезпечити реалізацію можливості доступу до безоплатної правової допомоги осіб, які мають на неї конституційне право. Виконання відповідних заходів відбуватиметься поетапно протягом 2012-2018 рр. [5, с. 12]. Важливим фактором успіху в упровадженні надійного механізму безоплатної правової допомоги є приведення законодавчих актів у відповідність до новоприйнятого законодавчого акту щодо правової допомоги з метою покращення системи правової допомоги.

Таким чином, в системі прав і свобод людини і громадянина право кожної людини на безоплатну правову допомогу займає важливе місце. Кожна держава, виходячи з виняткової значущості цього права для створення системи ефективних гарантій прав людини, має надійно забезпечувати вищезазначене право. Сьогодні вкрай важливим є удосконалення безоплатної правової допомоги, організації діяльності адвокатів з метою створення дієвої моделі надання якісної безоплатної правової допомоги.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 51. – Ст. 577.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1427600-03>.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
5. Вишневецький А.В. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: основні положення та підходи до впровадження / А.В. Вишневецький // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 3. – С. 5-13.
6. Прут Ю. Інститут правової допомоги в цивільному судочинстві: цивільно-процесуальні особливості реалізації / Ю. Прут // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 3. – С. 54-58.
7. Ключка Д.М. Право на безоплатну правову допомогу в Україні / Д.М. Ключка // Правозахисний рух: історія та сучасність: матер. Всеукр. студ. наук.-практ. конф. – 2015. – С. 278-282.
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 2509.